Når forfatteren dypper pennen i alkohol

AF HELLE VINCENTZ

Som forfatter til fem spændingsromaner om emner som medicinalindustriens brutale metoder, Justitsministeriets politiske rævekager og en korrupt olieindustri er misbrug ikke mit felt. Sådan tænkte jeg i hvert fald, indtil jeg gennemgik mine bøger én for én, og det stod klart, at ikke alene er misbrug – primært af alkohol – til stede i dem alle, men alkohol spiller også en helt central rolle i dem, fordi jeg anvender alkoholen til at skabe drama, fremdrift og relationer. Nøjagtig som folk gør det hver eneste dag i hele verden.

En opvækst med alkohol

Årsagen til, at folk drikker (for) meget i mine romaner, skal givetvis findes i min egen barndom. Min far var alkoholiker og havde, hvad man vel kan betegne som et besværet sind. Ad flere omgange var han indlagt på psykiatrisk hospital med ”dårlige nerver”, som depression gik under i firserne, og i 1987, tre uger før min niårs fødselsdag, begik han selvmord. For mig er alkohol derfor grundlæggende lig med svigt og katastrofe. Alkohol er, især når det indtages af mænd, det monster, der flår en far væk fra sin datter og efterlader datteren alene tilbage.

Min personlige historie er mest direkte overført til antropologen Sofie Munk, der er hovedperson i bøgerne ”Søster min” og ”Stjålne liv”. Sofies far har drukket gennem hele hendes opvækst, og nu, hvor hun er voksen, forsvinder faren længere og længere ind i sit alkoholmisbrug, hvilket fremkalder svære følelser:

Sofie så på de ophovnede poser under øjnene, der atter var gledet i. På næsen med de lillasprængte kar og på de blodfattige læber, der engang i et andet liv havde fået hende til at hvine af fryd, når de pruttede hende hele vejen op ad armen. Nu fyldte synet af farens ansigt hende med en blanding af vrede og sorg.

Forholdet mellem Sofie Munk og hendes far er både en gengivelse af oplevelser, jeg selv har haft med min egen far, og så er det en form for fremskrivning. Jeg sætter Sofie Munk i situationer, som jeg forestiller mig, at jeg selv kunne have stået i, hvis min far havde levet i dag. Som for eksempel da hun i desperation tyer til sin far for at få ham til at passe sin femårige søn, og faren tager barnebarnet med på værtshus:

- Jeg havde bedt dig om ikke at drikke, mens I var sammen, sagde Sofie og tænkte, at nogen burde have bedt ham om det samme, da hun var barn.

Sofie Munk – og jeg selv – er udmærket klar over, at alkoholisme er en sygdom, og at man ikke blot kan bede en alkoholiker om at lade være at drikke. Den form for indsigt tilfalder imidlertid de færreste børn, og eftersom Sofie i selskab med faren på nogle områder bliver som et barn igen, lader jeg hende have de rå følelser (som et barn) uden at efterrationalisere dem (som en voksen). Jeg ved, at netop disse rå, ufiltrerede følelser er med til at gøre hende genkendelig for mange læsere; måske fordi vi er mange, der genkender den blanding af vrede, skyld, sorg og svigt, som børn af misbrugere ofte efterlades med.

Drikkeriet afslører geografien

Hvor min personlige historie giver svaret på, hvorfor netop jeg inddrager usunde mængder af alkohol i mine bøger, så er svaret på, hvad alkohol generelt kan tilføre skønlitteraturen, langt bredere. Misbrug og alkohol kan nemlig – set med litterære briller – meget forskelligt.

For det første kan omgangen med alkohol stadfæste en historie geografisk. Måden, karaktererne indtager og tænker om alkohol på, siger ofte lige så meget om det samfund og den kultur, personerne lever i, som det siger om dem selv.

Mine seneste tre bøger foregår i Norden, imens de første to udspiller sig på varmere breddegrader, og i dem alle er alkoholen med til at signalere geografien. Min første bog, ”Den afrikanske jomfru”, foregår i Kenya, og her er alkohol både den ensommes trøst og samtidig den afstiver, der hjælper hovedpersonen, John Hansen, til at holde skuffelsen over livet ud i strakt arm.

John Hansen lod den dobbelte gin og tonic bearbejde det dårlige humør slurk for slurk. Da glasset var tomt, begyndte den daglige overvejelse. En til? Under sit sidste besøg havde hans søster sagt, at hun var bekymret for ham.

- Du drikker altså langt flere genstande om ugen, end Sundhedsstyrelsen anbefaler, havde hun sagt. Han havde svaret, at de sgu også var nogle frelste sundhedsapostle i den styrelse, og at hvis han havde lyst til at drikke to dobbelte gin og tonics før aftensmaden – og to-tre stykker bagefter – så gjorde han det. Gin og tonic var jo også med til at holde malariamyggene væk.

John Hansens frelse kommer i form af den legendariske ”sundowner”, og det gør den, fordi der især blandt de hvide i Kenya eksisterer en kultur, hvor man afslutter en varm dag med en kølig gin og tonic – en ”sundowner”. At bruge dette ritual i teksten er således både en måde at karakterisere John Hansen på, særligt ved mængden, og en måde for mig at vise læseren, hvor i verden og i hvilken kultur ”Den afrikanske jomfru” udspiller sig. Denne kulturelle markør har i øvrigt den fordel, at den både kan signalere noget positivt eller noget negativt, afhængigt af hvordan den bliver anvendt. ”Sundowneren” leder tankerne hen på savanner og solnedgange, noget romantisk og eksotisk, men samtidig hjælper dette socialt accepterede ritual den, der bruger alkoholen som krykkestok, til at retfærdiggøre sit drikkeri – ”sådan gør man jo i Afrika”. Netop dette ritual er faktisk en af de ting, jeg har lært om min fars alkoholmisbrug, efter han døde. Han var i en årrække, før jeg blev født, udstationeret for Mellemfolkeligt Samvirke i lande som Kenya og Zambia, og en ulandsfrivillig, der kendte ham, har siden fortalt mig, at det var sådan, de kunne se, at min fars tilgang til alkohol var anderledes end de flestes. At hvor størstedelen af de udlændinge, der fandt sammen i expat-enklaver, de fleste dage holdt sig til en eller to ”sundowners”, stedte min far solen til ro mange gange hver eftermiddag.

Vis mig dit værtshus

En alkoholkultur kan altså vise, hvorhenne i verden vi befinder os. Men den kan bringe os tættere på end det. Den kan nemlig også præcisere, hvilket miljø i det enkelte land en karakter er rundet af. At gøre dette kræver naturligvis, at man har indgående kendskab til kulturen. Selv kender jeg – efter en opvækst i provinsen og efter som barn at have tilbragt adskillige timer med min far på lokale værtshuse – det danske værtshusmiljø indefra, og i bogen ”Stjålne liv” bruger jeg dette miljø til at vise, at karakteren Mik Karlsen, justitsministerens spindoktor og en af bogens to hovedpersoner, er rundet af et råt Udkantsdanmark:

Mik kunne matche hvem som helst i fortinnede ansigtsudtryk. Man klarede sig ikke helskindet igennem så mange værtshusaftener i Nakskov og

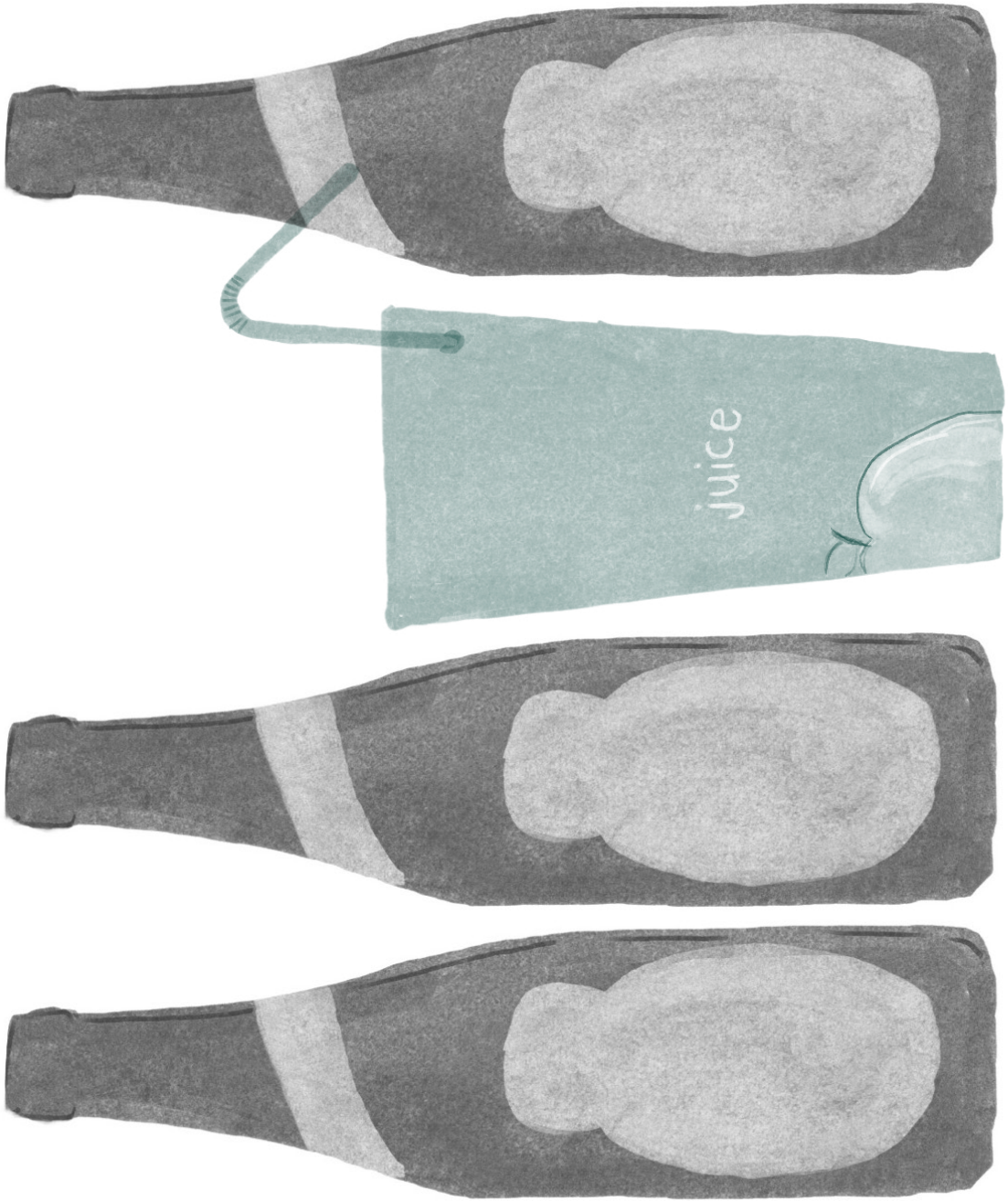
juice

Maribo, som han havde gjort, uden at kunne mønstre et stenansigt, når mænd med steroidepumpede overarme og ens læderveste ville vide, om man var ude på noget.

Et andet sted i bogen havde jeg behov for at vise, at samme Mik Karlsen havde problemer på hjemmefronten, men uden at det fyldte lange passager. I sådanne situationer kan omgangen med alkohol fungere som en nem og hurtig markør, der gør det muligt for forfatteren at leve op til læresætningen ”show it, don’t tell it”:

De klinkede flasker og drak. Mik tømte halvdelen af sin flaske i et drag. Karen så undersøgende på ham.- Når man ser dig drikke på den måde, fristes man til at spørge, hvordan det går med kærligheden? - Men så må man stå for fristelsen. Han stillede flasken fra sig på bordet. - For det gider jeg ikke tale om.

Skal der være fest

Selvom alkohol i mine bøger har en tendens til at spille en fatal rolle, kan det modsatte også være tilfældet. Alkoholen kan nemlig, som jeg og mange andre kender fra egne liv, i modereret form også spille en positiv rolle for fællesskabet, og i bogen ”Nukaakas kabale” finder man et eksempel på, hvordan jeg gør brug af en af alkoholkulturens positive sider. På et tidspunkt sker en traumatisk begivenhed på den arbejdsplads, vi følger, og efterfølgende tyer chefen, Nukaaka Nielsen, til øllet som den lim, der skal samle de ansatte igen:

- Jeg vil gerne have en stor fadøl, sagde Nukaaka så højt, at alle kunne høre det. Det var en uskreven regel, at man kun drak alkohol i arbejdstiden ved særlige lejligheder, og det var chefen, der afgjorde, hvornår en lejlighed kunne kaldes særlig. Med sin ordre håbede hun at signalere, at det her var en frisk start.

At tackle en kliché

”Nukaakas kabale” foregår i Grønland, og denne bog er den eneste, hvor jeg på forhånd gjorde mig mange overvejelser om, hvilken rolle alkohol og misbrug skulle spille. Før jeg begyndte på de øvrige bøger, tog jeg aldrig eksplicit stilling til, hvordan karaktererne i bogen skulle omgås alkohol – det var altid noget, der opstod ud af skriveprocessen. Men netop fordi ”Nukaakas kabale” foregik i Grønland, følte jeg, at det krævede en stillingtagen.

Jeg ønskede ikke at bære ved til fordomme om døddrukne grønlændere, der drak alle pengene op på første lønningsdag og vaklede direkte fra værtshuset hjem og bankede konen, men omvendt ville jeg heller ikke skrive et politisk korrekt manifest, fuldt af grøntsagssmoothies og uden hold i virkeligheden.

Disse overvejelser førte til to forskellige fremgangsmåder. Nogle steder lader jeg mine grønlandske karakterer drikke, uden at komme med ”metakommentarer” eller forholde mig til, at de er grønlandske. Når ingen fremmede kigger med, forholder de sig ikke til skismaet ”grønlænder vs. alkohol”, og derfor gør jeg som forfatter heller ikke. Et eksempel er en

scene i begyndelsen af bogen, hvor to grønlandske veninder drikker for meget rødvin og kloger sig på verden, nøjagtig som to danske veninder ville gøre det. ”The Johnny Walker-wisdom running high”, som Leonard Cohen udtrykker det i sangen ”Closing time”, og det får denne visdom lov at gøre uforstyrret.

Men fordi alkoholen er den linse, mange danskere traditionelt har set Grønland igennem – til trods for at danskere over 14 år i 2018 i gennemsnit drak 9,4 liter alkohol mod 8,4 liter i Grønland – besluttede jeg et par steder i løbet af bogen at tackle klichéen eksplicit. Det sker blandt andet i en scene, hvor Nukaaka Nielsen bliver interviewet, fordi hun som chef i Grønlands Råstofdirektorat anses for at være en mønsterbryder, der ikke harmonerer med det klassiske billede af en grønlænder. Interviewet bliver indledt med denne dialog mellem Nukaaka og den danske journalist:

- Som jeg skrev til dig, kører vi i øjeblikket en serie om grønlændere, der er blevet til noget, forklarede journalisten, mens hun tjekkede, at der var batteri på diktafonen. - Ja, det kunne jeg forstå. Nukaaka studerede de lyse hårtotter, der faldt fra journalistens knold, og overvejede, om det var blæsten, eller om det var med vilje. Og om journalisten ville blive fornærmet, hvis Nukaaka komplimenterede hende for, at hun var blevet til noget, selv om hun var blondine. - Det er et forsøg på at vende klichéerne på hovedet og komme væk fra den klassiske historie om grønlænderen, der sidder på Christianshavns Torv og drikker, eller alle historierne om incest heroppefra. Nukaaka nikkede uden at sige noget.

Ligesom det er tilfældet med alle andre kulturer, kan man godt skrive om alkohol og Grønland uden et frontalsammenstød med klichéerne. Som ovenstående viser, er min foretrukne måde indimellem at nævne elefanten i rummet.

Folk ved jo alligevel, at den er der.

Forfatteren Helle Vincentz (f.1978) skriver prisnominerede spændingsromaner. Mordene i hendes seneste bog, ”Søster min”, bliver begået i en medicinalvirksomhed, der sælger antidepressiv medicin. Bogen er den seneste i serien om efterforskeren og antropologen Sofie Munk.
Foto: Les Kaner